

VEDRØRENDE MILJØKONSEKVENSRAPPORTEN FOR NYBYGGERI PÅ NYBORG SLOT

OVERSIGT OVER FEJL OG MANGLER til Folketingets Kulturudvalg – 29. november 2024

Først og fremmest gøres opmærksom på, at der findes to forskellige miljøkonsekvensrapporter. Den rapport, som kan hentes på Slots- og Kulturstyrelsens (bygherres) hjemmeside er 244 sider. Kulturministeren har for Folketinget fremlagt en miljøkonsekvensrapport på 215 sider. Begge har identisk *navn* (»Miljøkonsekvensrapport Nyborg Slot, Nybyggeri«), identisk *udgivelses- og godkendelsesdato* (»2024-06-27«), identisk *versionsnummer* (»X TRK«), samt identisk *projekt- og dokumentnummer* (»A256895-004«).

Rapporterne afviger imidlertid med 29 sider. Dette komplicerer bl.a. henvisninger til sidetal.

Det er både problematisk og kritisabelt, at der er offentliggjort to *forskellige* rapporter med enslydende betegnelse. På denne måde er myndighederne med til at forvirre og potentielt vildlede offentlighed og lovgivere. Det vidner ikke om grundighed eller lødighed.

Det kan ikke udelukkes, at der måtte eksistere øvrige forskellige udgaver under samme navn, versionsnummer og datering.

I det følgende henvises til den udgave af miljøkonsekvensrapporten, der findes på Folketingets hjemmeside som en del af kulturministerens besvarelse af spørgsmål til kulturudvalget.

Miljøkonsekvensrapportens indhold er gennemgået af Kirstin S. Eliassen, Mogens Vedsø og Frederik Siemssen, der har identificeret iøjnefaldende fejl. Der tages forbehold for yderligere fejl, også på selve miljødelen, og det er vores **anbefaling, at rapporten undersøges uvildigt**.

Eftersom miljøkonsekvensrapporten præsenteres som en del af grundlaget for anlægslovens godkendelse af et byggeprojekt på Nyborg Slot, er det væsentligt at gøre opmærksom, at der er strenge lovkrav til, hvordan en sådan rapport skal være. Ifølge gældende [lov](#) skal miljøkonsekvensrapportens oplysninger "være fuldstændige og af tilstrækkelig høj kvalitet". Det er ifølge loven bygherres ansvar at sikre dette.

Det er vores opfattelse, at rapportens oplysninger (jf. omstående sider) ikke lever op til dette lovkrav. Bygherre er Slots- og Kulturstyrelsen, og denne styrelse har traditionelt repræsenteret den højeste faglighed på sit område i Danmark. Derfor undrer det, at rapporten giver indtryk af et meget ringe kendskab til objektet, det fredede fortidsminde Nyborg Slot.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKT

Fejl og mangler er kritiske for beslutningsgrundlaget, ikke mindst fordi flere påviselige fejl og udokumenterede påstande er kopieret direkte til lovforslaget. Dels gør de mange fejl, at rapporten ikke lever op til lovens krav. Men når rapporten ydermere af kulturminister Jakob Engel-Schmidt (M) præsenteres som dokumentation for, at projektet lever op til kravene om reversibilitet, må rapporten være uangribelig. Derfor undrer det, at rapporten ikke indeholder noget bevis for reversibilitet, men konkret oplyser, at man har fravalgt at regne på den såkaldte demonteringsfase. Desuden kan en rapport, der er fejlbehæftet på ét område område, også være fejlbehæftet på andre områder. Derfor bør den gennemgås uvildigt.

GENNEMGANG

(Side 8)

- *»Byen og slottet blev planlagt som en samlet helhed«* – Dette er faktisk forkert.
- *»I dag indgår væsentlige elementer fra 1200-tallet i midtbyens struktur.«* – Denne påstand er ikke godtgjort eller underbygget. Hvilke væsentlige elementer?
- *»Oprindeligt var slottet et borganlæg med fire fløje«* – Dette er faktisk forkert. Slottet var ved sin oprindelse ikke firfløjet.

(Side 17) **»3. Uddrag af Nyborg Slots historie«**

- PÅSTAND: *»I Danmark er det yderst sjældent, at borg og by udgør et samlet planlagt hele, som det er tilfælde i Nyborg.«*
Dette er simpelthen ikke korrekt. Nyborg by er ikke planlagt som en del af borgen. Bebyggelsen flyttes hertil over en lang periode i løbet af middelalderen.
- PÅSTAND: *»Nyborg Slot blev bygget som kongeslot af Valdemar Sejr og var sæde for landets første egentlige parlament: Danehoffet. Danmarks første grundlov blev vedtaget i Danehofsalen på Nyborg Slot i 1282, og Nyborg blev udpeget som Danmarks første hovedstad i 1525 af Rigsrådet.«*
Dette afsnit indeholder adskillige urigtige oplysninger. F.eks. er det, der blev vedtaget i den såkaldte »Danehofsal«, en håndfæstning og ikke en grundlov.

Rigsrådet udnævnte bestemt ikke Nyborg til hovedstad i 1525. En sådan udnævnelse har har aldrig fundet sted. Danmark havde ingen hovedstad før enevældens indførelse 1660.

- PÅSTAND: »Nyborg var residensby for kongen indtil 1560'erne, hvor kongemagten især orienterede sig mod Nordsjælland og de østjyske slotte.«

Danmark var et rejsekongedømme, og kongerne havde *ingen* faste residensbyer i middelalderen, der i Danmark løber indtil 1536.

- »Østfyns Museer og Syddansk Universitetsforlag udgav i 2019 bogen *Nyborg Fæstning Middelalder & Renæssance* (Sørensen, 2019). De følgende afsnit er fra denne bog og giver en række uddrag af Nyborgs historie.«

Det anvendte kildemateriale for rapportens kulturhistoriske del er meget smalt og burde i høj grad have været udvalgt bredere end at basere sig alene på en udgivelse fra den institution, der i ca. 15 år har arbejdet for at fremme det store nybyggeri.

(side 17) »3.1.1 Nyborg Anlægges«

- PÅSTAND: »Storebælt havde en central geopolitisk betydning, som kongemagten sidst i 1100-tallet besluttede at befæste med tre store borganlæg: Vordingborg, Kalundborg og Nyborg. Alle tre borganlæg udviklede købstadssamfund, men Kalundborg og Nyborg skilte sig ud som planlagte helheder af borg og by.«

Kalundborg er *ikke* anlagt af kongemagten. Af de tre nævne borganlæg er det formentlig kun Kalundborg, der kan betragtes som en planlagt helhed. Nyborg var ikke en planlagt, anlagt »helhed af borg og by«.

(Side 18) 3.1.2 »Det tidlige fæstningsanlæg«

- PÅSTAND: »Ringborgen blev opført allerførst i 1200-tallet«

En ringborg er et cirkulært forsvarsværk fra vikingetiden.

Nyborg har aldrig været en ringborg. Påstanden vidner om total begrebsforvirring og uvidenhed.

Men denne graverende fejl er gentaget i bemærkningerne til loven. Hvis loven vedtages bliver fejlen ophøjet til lov, hvilket er institutionaliseret historieforfalskning.

(side 19)

- PÅSTAND: »For at få adgang til kongeborgen skulle man igennem byens port og byen, derpå over voldgraven og gennem vagttårnet.«

Det er faktisk forkert. Der har aldrig været en port gennem tårnet. Ankomsten foregik syd om tårnet gennem et såkaldt tvinger anlæg.

- PÅSTAND: »Den nordlige åbning regnes som den oprindelige adgang til tårnet.«

Upræcist. Der tænkes formentlig på en højsiddende dør i nordmuren nær nordvesthjørnet.

- PÅSTAND: »Arkæologiske undersøgelser har konstateret, at der har eksisteret et muret "tvingeanlæg" rundt om Vagttårnet.«

Det er ukorrekt. Der er kun tvinger øst og sydøst for tårnet. Det hedder desuden et tvinger anlæg og en tvinger, idet betegnelsen har tysk oprindelse (Zwinger).

(side 20) »3.1.3 Nyborg som hovedstad«

- PÅSTAND: »I 1525 besluttede Danmarks Riges Råd at gøre Nyborg til hovedstad, og der blev igangsat store ombygningsarbejder af Nyborg Slot og byens befæstning.«

Nyborg blev ikke gjort til hovedstad. Rigsrådet opfordrede kongen til at vælge et opholdssted udenfor hertugdømmerne, f.eks. Nyborg eller et andet sted efter kongens vilje.

(side 22)

- PÅSTAND: »Kongefløjen blev ført tilbage til perioden omkring Christian III's tid og ældre perioder. Herunder blev tagets form ændret fra valmtag til de nuværende kamtakkede gavle.«

Der er kun kamtakkede gavle i syd. I nord er der halvvalm. Det måtte forventes, at man kender bygningen, men elementære fejl som denne vidner om det modsatte.

- PÅSTAND: *»Der blev udført omfattende skalmuring, og der blev etableret en ny tagkonstruktion og lagt nyt tag. Desuden blev den sydlige gavl og tårn genopført.«*
Det sydlige tårn er genopført, men af den sydlige gavl er det kun gavltrekanter, der er ny.
- *»Ambitionen bag Clemmensens restaurering må formodes at være et ønske om at fremkalde et mere autentisk billede af Kongefløjen i dens storhedstid, hvilket det vanskeligt kan bestrides at han er lykkedes med. Til gengæld anskueliggør restaureringen ikke, hvad der er oprindeligt, og hvad der er rekonstruktion, hvilket gør det meget vanskeligt umiddelbart at aflæse, hvad der er gammelt og hvad der er rekonstrueret.«*
Kan næppe formuleres mere knudret end her fremført.

(side 36) »4.5 Demonteringsfase«:

- *»Jf. Miljøvurderingsloven skal en miljøvurdering også behandle miljøvirkningerne af en demonteringsfase. En evt. demontering vil generelt indebære de samme miljøpåvirkninger som i anlægsfasen, men er ikke behandlet yderligere, idet det er visionen, at den genopførte kongeborg skal forblive på stedet i al overskuelig fremtid. Tilbygningerne er designet på en sådan måde, at disse tydeligt kan adskilles fra fortidsminderne.«*
Heraf fremgår sort på hvidt, at der overhovedet ikke er gjort forsøg på at dokumentere, at projektet er reversibelt. Men det er ikke korrekt, at en demontering vil indebære de samme miljøpåvirkninger. F.eks. vil skadevirkningerne ved at skulle fjerne udstøbt beton langt overstige de skader, som selve udstødningen vil medføre.

(side 45)

- PÅSTAND: *»Nulalternativet indebærer desuden, at Nyborg Kommune må opgive ambitionen om at blive optaget på UNESCO's verdensarvsliste og nedjustere sin satsning på kulturarven. Besøgstallet vil være lavere og tage udgangspunkt i niveauet fra 2018, før påbegyndelse af nedrivning og reovering, hvor besøgstallet var 20-30.000 pr. år.«*
Dette må siges at være en udokumenteret påstand. Byggeprojektet har **ingen positiv** betydning for en eventuel optagelse på UNESCO's verdensarvsliste.
Tværtimod har ICOMOS, der rådgiver UNESCO, under henvisning til begreberne

‘autenticitet’ og ‘integritet’ i 2018 og 2019 oplyst bygherre, Slots- og Kulturstyrelsen, at byggeriet er uforeneligt med at søge om optagelse på verdensarvslisten.

(side 51) »**8.1.1 Lovgrundlag**«:

- PÅSTAND: »*Det væsentligste lovgrundlag er: › Naturbeskyttelsesloven LBK nr. 1392 af 04/10/2022 › Planloven LBK nr. 1157 af 01/07/2020. Der er ingen lovgivning, der direkte regulerer landskabelige og visuelle forhold.*«

Senere i dokumentet oplyses alligevel, at formålet med “fortidsmindebeskyttelseslinjen er at sikre fortidsmindernes værdi som landskabelementer, herunder at sikre indsyn til og udsyn fra fortidsminderne.”

Hvorledes indsynet til og udsyn fra Nyborg Slot fordrejes, ses f.eks. s. 59 med billedtekst »*Nyborg Slot 2023 set fra Torvet. Biblioteket er den lave røde bygning til venstre. Foto COWI.*«

Her er valgt et ikke retvisende billede, der viser 5 meget store grantræer foran slottet, som ikke står der til daglig. Det giver således ikke et retvisende billede af de visuelle forhold i byen, idet disse træer dækker hovedparten af facaderne på slottet - endog uden kommentar. Det er ikke retvisende gengivelse af de reelle, visuelle forhold.

(side 57) »**8.1.5 Konsekvenser/virkninger i driftsfasen**«:

- (side 60)
PÅSTAND: »*Fra udsigtsplatformen på toppen af tårnet vil man kunne overskue middelalderbyens struktur med omgivende voldgrav, gader, mv.*«
Lidt vanskeligt, når hovedparten af såvel gadenet som bygninger er fra 1700-tallet og senere (undtaget rådhusets placering samt kirken og dens omgivelser).
- (Side 67)
»*Figur 8-15 Bygningshistoriske udvikling. Bygningshistoriske udvikling. Facadetegning af byggefaserne fra 1200-tallet frem til 1550'erne. (Slots- og Kulturstyrelsen, 2016). Årstallet 1520 og visning af Frederik I figuren er af museet oplyst at være en fejl.*«
Her angiver rapporten, at der er fejl i en illustration. Dette rejser spørgsmål om

kvaliteten og fuldstændigheden af de frembragte oplysninger.

Hvorfor inkluderes en fejlbehæftet illustration, når fejlen kunne være rettet?

- (side 68)

PÅSTAND: *»De store fæstningsværker med voldgrav og stjerneformede bastioner er især bevarede nord og øst for slottet.«*

Ingen af Nyborgs bastioner er "stjerneformede" og i øvrigt er fæstningsværkerne hovedsagelig bevaret mod nord og vest, ikke øst.

(side 75) **»8.2.6 Konsekvenser/virkninger i anlægsfasen«**

- PÅSTAND: *»Projektforslagets design og de foreslåede konstruktioner tager hensyn til de fundne ruinlevn, og nedgravning og fundering vil derfor ikke forstyrre eller bortgrave disse, jf. afsnit 4.3. Hertil kommer en række yderligere afværgeforanstaltninger, der omtales i det følgende.«*

Her mangler fuldstændigt dokumentation af, i hvilken udstrækning boring af funderingshuller med en diameter på 60 cm og en »respektafstand« til fortidsmindet på 30 cm vil skade dette. Og dette endda allerede i anlægsfasen. Det således er heller ikke dokumenteret, hvad der sker, når de støbte betonsøjler i hullerne fjernes igen.

- (side 77)

PÅSTAND: *»Området nord-nordøst for det rundet tårn er aldrig undersøgt og kan rumme ruinlevn. Der vil dog ikke være anlægsarbejde i disse områder og de arkæologiske interesser her påvirkes dermed ikke.«*

En rapport som denne kræver præcision. Hvilket runde(t) tårn tales der om? Slottet har mindst tre - et i begge ender af vestfløjen, samt et (nu nedrevet) tårn i tilknytning til porten sydøst for det store tårn.

- (side 78)

PÅSTAND: *»Nyt møder gammelt – Hvor der mures oven på bevarede bygningsdele, eller der bygges til dem, opføres det nye murværk i et udtryk, der adskiller sig fra det oprindelige gamle murværk, men indgår harmonisk i et samlet udtryk.«*

Hvordan harmonerer dette med Anlægslovens påpegning af (side 20), at der ikke bygges

oven på fortidsminder? Det står i direkte modstrid med det bærende princip om ikke at fundere oveni bygningsrester og fortidslevn.

- PÅSTAND: *»For Ringmur Syd er det muligt at udføre fundering direkte i jord uden pæle. Dog med den undtagelse, at ringmurens østlige facade syd for Vagttårnet og ud mod Biblioteksholmen funderes direkte på velbevarede dele af den oprindelige ringmur.«* Hvordan harmonerer dette med Anlægslovens påpegning af (side 20), at der ikke bygges oven på fortidsminder? Det står i direkte modstrid med det bærende princip om ikke at fundere oveni bygningsrester og fortidslevn.

- PÅSTAND: *»Det er konstateret at Vagttårnet er funderet på intakte aflejringer i tilstrækkelig dybde. Da Vagttårnet tidligere har været muret væsentligt højere og tungere, vurderes en ny overkonstruktion med tilhørende nyttelaster at kunne bæres af de eksisterende fundamenter (Jaja Arkitekter, 2020).«*

Kan man virkelig nøjes med en vurdering og ikke en undersøgelse? Tårnet er flækket på langs fra nord til syd, fordi det er opført i to dele på hver side af den ældre ringmur, ligesom der er talrige skalmuringer, der ikke nødvendigvis hænger godt sammen med bagmurene, både ude (både øst- og vestfacaden) og inde.

- PÅSTAND: *»Det vurderes, at en realisering af projektet ikke vil betyde uoprettelige ødelæggelser af fortidsmindet. Der er gennemført omfattende arkæologiske undersøgelser.«* En gennemført arkæologisk undersøgelse forhindrer ikke en ødelæggelse. Ret beset er den en ødelæggelse i sig selv og bør derfor være af begrænset omfang – ikke en totalundersøgelse som her. Hvad skal forstås ved »uoprettelige ødelæggelser«? Enhver skade betyder et endegyldigt tab, som forpurrer fremtidige videnskabelige undersøgelser.

- (side 79)

»Der etableres en ny Slotsbro syd for den eksisterende bro. Den nye Slotsbro udformes med afsæt i den historiske "tvinger" både i forhold til placering og forløb. Brodækket er 3 meter bredt og udføres som en stålbjælkebro med søjlepar i seks fag, der spænder mellem 7 til 11 meter.«

Her nævnes intet om fundamenteringen, blot omtales de fagbærende søjlepar, hvoraf flere anbringes umiddelbart over det arkæologisk nok mest sårbare område på

Slotsholmen. Her konstateredes alvorlige skred i fundamenter og bevaret murværk ved de arkæologiske undersøgelser. Under betegnelsen »Afværgeforanstaltninger« anføres flere steder i rapporten, at de arkæologiske forekomster ikke må udsættes for tryk.

- (side 81)

»Vagttårnets forhøjelse – Forhøjelsen af Vagttårnet er et relativt stort indgreb. Udformning af forhøjelsen tager afsæt i de gældende bygningsarkæologiske undersøgelser, så man dels tager hensyn til fortidsmindet og synliggør de historiske spor, som en del af den arkitektoniske oplevelse. Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv (Fortidsminder) vurderer umiddelbart, at de bevarede dele af den oprindelige mur har en tilstrækkelig bæreevne til, med de foreslåede konstruktionsprincipper, at bære en nybygget tårnforhøjelse. Muren er oprindelig bygget til at bære en massiv konstruktion (Slots- og Kulturstyrelsen, 2019).«

Hvad østtårnet, der er fra 1300-tallet, oprindelig har skullet bære, er ikke relevant her.

En kendsgerning er, at tårnets nord- og sydmur er revnet fra fundament til murkrone, hvilket er forårsaget af placeringen tværs over den oprindelige ringmur, ligesom hvælvet har en alvorlig revne svarende hertil. Herudover ses adskillige reparationer overalt i murværket, jf. de ovenfor omtalte bygningsarkæologiske undersøgelser. Det fremgår til gengæld ikke af miljøkonsekvensrapporten, at der overhovedet er gjort forsøg på at dokumentere tårnets bæreevne. Her skal man VIDE, at tårnet holder, ikke VURDERE, at det gør det. Man må befrygte, at langt større indgreb bliver tilladt, når projektet først er vedtaget ved lov, og det opdages, at man ikke blot kan bygge videre direkte ovenpå.

- (side 82)

»Kobling mellem fredede bygninger og nye bygninger. Som adgang til Kongefløjens 2. og 3. stokværk fra den nye udstillingsfløj etableres der to gangbroer frem til Kongefløjens fastlagte vinduesåbninger, der omdannes til døråbninger.«

Endnu engang afsløres ukendskab til bygningen, idet man ikke kender forskel på vinduer og døre. Der er ikke tale om vinduer, men om to bevarede døråbninger, som havde forbindelse til trappen i det nedrevne 'Stranges Tårn'.

- (side 88)

»Det skal sikres at oprindelige murværk og andre faste konstruktioner kan absorbere og

holde til opbygningen af nyt murværk.»

Der mangler dokumentation og redegørelse for, hvorledes man har tænkt sig at sikre dette.

(side 88) »**8.2.10 Konklusion**«

- *»Alle tilføjelser og nybyggeri opført på fortidsminder udføres derfor, så de i princippet er fuldt reversible – og dermed kan fjernes uden at volde skade på fortidsminder og de fredede bygninger. Nybyggeriet funderes derfor imellem (ikke oveni) eksisterende bygningslevn og fortidsminder, og der vil være en tydelige adskillelse mellem ny-tilføjet bygværker og de historiske bygninger og ruiner.«*

Her er det lykkedes i samme sætning at påstå, at der ikke bygges oven på eksisterende bygningslevn og fortidsminder og dernæst, at når man (alligevel) gør det, skal der være tydelig adskillelse. Dette er selvmodsigende og følgelig upræcist!

Ovennævnte citerede sætning er desuden overført stort set ordret til lovforslaget, hvorfor både lovforslaget og miljøkonsekvensrapporten er alvorligt fejlbehæftede.

(side 127) »**10.2.5 Eksisterende forhold**«

»I modsætning til Hjulby Sø har Slotssøen, hvis forbindelse med Ladegård Å desuden er rørlagt under Bastionen [...]«.

Det er grotesk at oplyse, at vandforbindelsen er »rørlagt under Bastionen«, når vandet i virkeligheden føres *midt mellem* to bastioner i en plankedækket kanal gennem voldens *poterne* (udfaldsport), som man kan gå på. Det dokumenterer, at rapporten er udført uden det tilstrækkelige kendskab til fortidsmindet.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Afslutningsvis skal nævnes, at miljøkonsekvensrapporten forsømmer at nævne “rimelige alternativer”. Kulturministeren foranledigede selv efter klagenævnets kendelse i december 2020, at Slots- og Kulturstyrelsen udarbejdede en portefølje af mulige alternative projekter. Mindst fire alternative projektmuligheder med oplysninger om areal, beliggenhed, omkostninger og

tidsramme for opførelserne er blevet oversendt til kulturministeren og har desuden været forelagt Folketingets Kulturudvalg. Disse fravalgte alternativer, der er udarbejdet af staten, burde have været belyst i miljøkonsekvensrapporten.

Flere høringsvar, herunder to fra Kultur & Arv, har gjort opmærksom på rimelige alternativer til at bygge midt i attraktionen, som ikke er i strid med gældende lovgivning. Disse er ikke nævnt i det kommenterede høringsnotat, som er fremlagt for lovgiverne. Kultur & Arv har klaget til kulturministeren over dette forhold med flere rykkere uden svar eller øvrig anerkendelse af klagens modtagelse hos myndigheden.

Det bestyrker ikke indtrykket af, at kulturministeren og hans ministerium tager sagen, herunder inddragelse af offentligheden og reglerne i miljøvurderingsloven alvorligt. Forholdet er tillige indklaget til direktøren for Slots- og Kulturstyrelsen, der har bekræftet klagens modtagelse.

OM FORFATTERNE

Kirstin S. Eliassen – middelalder- og bygningsarkæolog, tidl. museumsleder Nyborg Museum/ Nyborg Slot samt mange års ansættelse på Nationalmuseet. Talrige publikationer om bygningsarkæologiske emner, bl.a. Nyborg Slot. Tidligere direktør Færøernes Nationalmuseum, der bl.a. er øverste antikvariske myndighed. Herudover afdelingsleder for Antikvarisk Afdeling samt souschef, Sydvestjyske Museer, museumsleder, Museet på Sønderkov m.v. og siden 2009 tillige Skandinaviens repræsentant i det videnskabelige råd for den tyske borgforening, ”Der Wissenschaftliche Beirat der deutschen Burgenvereinigung”

Mogens Vedsø – middelalder- og bygningsarkæolog med adskillige års ansættelse på Nationalmuseet, herunder talrige publikationer om bygningsarkæologiske emner, bl.a. Nyborg Slot. Tillige bygningsarkæologisk konsulent ved restaureringen af Koldinghus og ekstern lektor, senere censor, ved Middelalderarkæologi på Århus Universitet.

Frederik Siemssen – MA in Comparative Urban Studies (Urbino), formand for Kultur & Arv.